

670. výročí
Moravěves
a její historie

1333 - 2003

Cesta od Havraně

Jih a jihozápad Mostecka tvoří území, kde se dostáváme do kraje charakterizovaného mírně zvlněným až rovinatým terénem táhnoucím se dále na Lounsko a Žatecko. Od nepaměti lákal člověka k osídlení, neboť nabízel vhodný prostor k rozvinutí zemědělské činnosti. Postupně se zde vytvořila sídelní síť zemědělských vsí. K jednotlivě rozestoupeným vesnicím obracelo od pozdního středověku svoji pozornost zejména královské město Most. Dařilo se mu je postupně získávat do svého vlastnictví, aby z tohoto majetku následně vytvořil ucelené agrární zázemí sloužící potřebám města.

Do širšího zemědělského zázemí náležela Moravěves. V písemných pramenech se vztahuje první zmínka o její existenci k roku 1333, kdy je k tomuto datu uvedeno konkrétní jméno majitele vsi nebo vladického statku, jímž byl Bořita (Borsuta de Moraues), syn Litoldův. Svědčí to o tom, že počátky existence vsi můžeme hledat již ve druhé polovině 13. století, kdy byly v české zemi podrobovány zemědělské kolonizaci další potřebné plochy. Tento názor můžeme podpořit tím, že nedaleké vsi Havraň a Saběnice jsou poprvé v písemných pramenech zmiňovány již k roku 1281. Počátky jejich založení souvisejí rovněž s kolonizačním procesem.

Přihlédneme-li k archeologickým nálezům v této oblasti, potvrzují nám navíc, že se zde člověk usadil již v předhistorickém období a věnoval se kultivaci půdy v zemědělské prostředí o několik tisíciletí dříve.

Původ názvu obce Moravěves je vysvětlován Antonínem Pro-fousem tak, že pochází od příjmení Morava, které vzniklo od jména řeky a země Morava. Jméno dostala po majiteli vsi Moravovi, tedy Moravova ves - Moravaves - Moravěves.

Od zmíněného roku 1333 je název vsi uváděn v následných listinných pramenech v různých obměnách, a to většinou ve spojení s konkrétními osobami, buď držiteli vsi, nebo vlastníky zemědělských usedlostí. Tak je k roku 1337 zmiňován „Stefanum de Hrussowan seu de Morawess“, k roku 1346 Rutoldus junior de

Morabitz, k roku 1363 „Friczonis de Morawess“, k roku 1374 Bořita, k roku 1390 opět Litold, v pořadí již třetí.

Historik Ludwig Schlesinger ve své práci z roku 1882 cituje latinsky psanou listinu, ve které se uvádí, že 11. června 1362 „Cuscho de Morawies“ (Kuneš z moravěvsi) předává 19 lánů rychtáři jménem Heynrikus podle německého práva, což ve zjednodušeném výkladu znamená, že tento pronajatý majetek je po následujících léta děděn povětšinou nejstarším mužským potomkem.

V městských knihách lounských byl roku 1371 uveden latinský zápis „Cunssonis clientes de Morawiewess“, k roku 1380 „Kunsso de Morawywes“, roku 1396 „Litoldus de Morawiewsi“. K roku 1401 je opět připomínáno jméno Bořity z Moravěvsi.

Pro léta 1417 až 1418 známe tři jména držitelů vsi - Jan, Václav a Albert. V edici Archiv český (III., s. 486) se dočteme konkrétní údaj, že „roku 1417 koupil Borek (Jirkov) Václav z Kopisti a z Moravěvsi, po němž dědic jeho Jan z Blažimě a Moravěvsi prodal Borek Pútovi z Illberka“.

Z uvedeného je zřejmé, že užívané názvy obce jsou si velice podobné, protože záleželo na písaři, jak slyšel diktované slovo při vyhotovování listiny. S neustálým tvarem se setkáváme po dlouhá staletí, teprve během druhé poloviny 19. století se ustálil název v německé mutaci Morawes a v českém znění Moravěves.

Jak hluboce se dotkly husitské války Moravěvsi, z kusých písemností těžko posoudíme. Můžeme pouze připomenout, že Most stál na katolické straně, Louny a Žatec na straně husitské. Nejdůležitějším střetem obou stran byla bitva u Mostu v roce 1421. Krajem poté procházela husitská vojska stejně jako spojenecká vojska císaře Zikmunda a míšeňských markrabat.

Při dalším sledování historie obce se domníváme, že v závěru husitských válek se vesnice zmocnil Jakoubek z Vřesovic. Po něm ji vlastnili jeho potomci Jan a Jaroš. Ještě v 60. letech 15. století zde měli Vřesovci dvůr. Byl přidělen Jarošovi z Vřesovic, který jeho osud spojil z hradem Kyšperk.

Náves

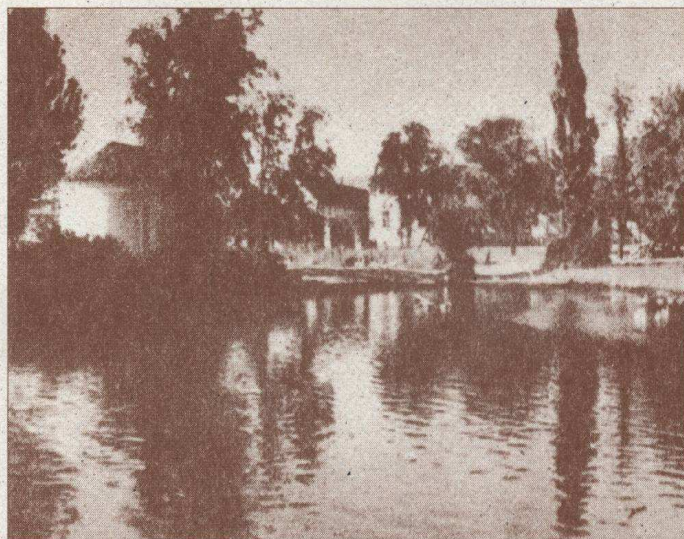

Mostecká městská kniha připomíná latinsky psanou listinou, datovanou k 19. prosinci 1438, jistého Jindřicha z Moravěvsí, jenž předává Symonovi statek v Moravěvsí podle emfyteutického práva, což je obdobný název německého práva, cestou prodeje za 60 kop pražských grošů s výhradou placení ročních činžovních dávek se zachováním platnosti všech dluhů a svobod spočívajících na statku.

Zajímavé informace týkající se majetkových změn ve vsi se dočteme rovněž v listině psané českým jazykem s datací 8. únor 1450. Zde se mimo jiné uvádí, že mostečtí měšťané, jistý kněz Ondřej, syn Levův z Mostu a jeho švagr Jakub Slegl, též z Mostu, prodávají v Moravěvsí své dědičné zboží a svůj dvůr se vším příslušenstvím jako purkrecht. Doslova se píše: „...swu popluznu diedynu a dwuor se wssiem przi slussenstwim v Morawewsy ted dolepsanym opatrnim lidem, tudiez w Morawewsy sediecim, prodali a moczi tohoto listu prodawame, a k purkrechtu naroczny vrok wysazugeme...“ jednalo se o o z á k u p n í p r á v o p o s k y t n u t é v listině jmenovitě uvedeným osobám, jež seděly v Moravěvsí. Získaly tímto podle tehdejšího způsobu dědičný svobodný nájem, tedy poddanské vlastnictví spojené s povinností platit určenou výši dávky vždy na sv. Jiří a na sv. Havla. Postupně se vyvíjející vazby Moravěvsí na královské město Most dokladuje také listina ze 14. listopadu 1454, v níž český král Ladislav (Pohrobek) potvrzuje odvádění činže z Moravěvsí nadaci pro oltáře v mosteckém farním kostele, kterou založili Ondřej Leonis, Jakob Slegil (jejich jména uváděna výše) a Uršula, vdova po Václavovi. Souhlasně s panovníkem ji vlastní listinou potvrdil následného dne (15. 12. 1454) vikář pražské kapituly Václav z Krulova.

Téměř po třiceti letech, kdy již zemřeli Jakub Slegl a Urssula Waczlawowa, byla nadace ke třem oltářům v městském kostele v Mostě převědena z Ondřeje Lewa na purkmistra, konšely a obec. Kněz Ondřej s podacími právy převěděl zároveň na město Most veškerý svůj majetek. Tuto změnu stvrdil český král Vladislav Jagellonský česky psanou listinou ze 7. února 1483, když

Rybník

Rybník

listiny nechal zapsat, „že pak již psaný Jakub Sslegl a Urssula zemřeli jsou a to právo podací po nich vedle shora dotčeného vysazení na již psané měšťany připadlé jest, ale již psaný kněz Ondřej Lewa jsa zdrav dobrovolně dal jest právo své podací i všecku spravedlnost nebo panství, kteréž k tomu oltáři měl, kterýž jest nadal již psaným purkmistru, konšelům i obci...“.

Zájem o zboží v moravěvsí potvrzuje také údaj související s konfiskacemi majetku města Mostu za účast na českém stavovském povstání roku 1621. Město bylo za to potrestáno tím, že byly královskou komorou staženy jeho statky a dány do správy královskému rychtáři. V souvislosti s tím je uvedeno, že mezi nimi byl poplužní dvůr ve vsi Moravěves spolu s jedním selským statkem a příslušenstvím, který koupila městská obec Most od Jana Mořice Schwaba a jeho bratří Zikmunda a Mikuláše (Nicla-se) v roce 1584 za 1237 kop 30 grošů českých.

Ve druhé polovině 16. století byla Moravěves v držení Václava Hochhauzera z Hochhauzu, který prodal roku 1595 bývalý dvůr Vřesoviců s částí vesnice Vilémovi Kostomlatskému z Vřesovic, který jej připojil ke statku Blažim.

Vilémův dědic, Jan Habart Kostomlatský z Vřesovic, prodal blažimské zboží roku 1629 Pavlovi Michnovi z Vacínova. Jeho potomci připojili toto zboží k Bitozevsi, jehož součástí byla i výše zmiňovaná část Moravěvsí, jíž tvořilo s největší pravděpodobností 10 zemědělských usedlostí. Takto spojený majetek koupil roku 1671 hrabě Sinzendorf a připojil jej k postoloprtskému panství. Roku 1692 koupil panství Postoloprty Ferdinand ze Schwarzenbergů až do roku 1848.

Podstatně větší zbylá část Moravěvsí náležela ke statku Kopisty, který roku 1595 koupilo královské město Most i s vrchnostenským dvorem (majerhofem). Od této doby jakoby žily vedle sebe dvě Moravěvsí, neboť každá z nich byla v rukou jiných vlastníků.

Sledujeme-li další vývoj této lokality v písemných pramenech, je nutné respektovat toto majetkové rozdělení. Až do roku 1848

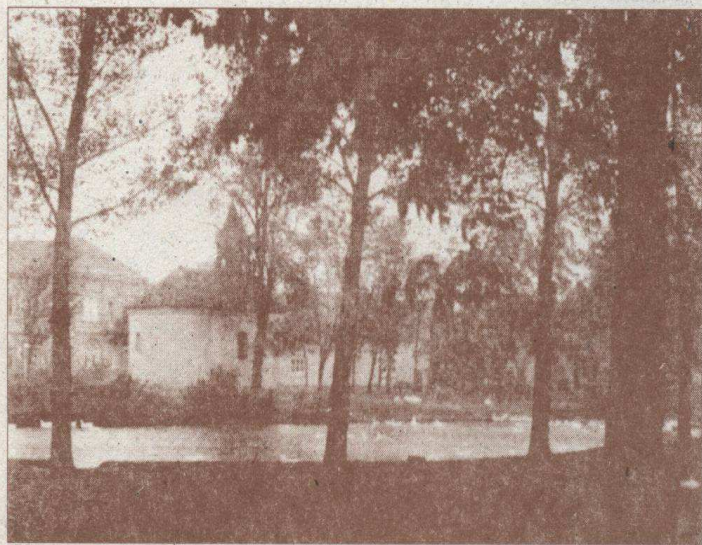
jsou obě části vykazovány odděleně také v různých statistických údajích zaměřených na sledování hospodářských poměrů, jež byly zpracovány také v českých zemích po skončení třicetileté války.

Prvním souhrnem údajů o stavu rustikálního majetku krátce po skončení třicetileté války je Berní rula z let 1652 až 1654. Shrneme-li údaje vykazované pro každou část Moravěvsi samostatně, dozvídáme se, že zde hospodařilo 11 sedláků a 7 chalupníků, 1 bezzemek byl na obci. V mostecké části jeden chalupník šenkoval vrchnostenské pivo. V obou částech vsi hospodáři obdělávali 910, 2 strychů orné půdy, vlastnili 38 potahů, 46 krav, 28 jalovic, 40 ovcí, 98 vepřů a 31 koz. Zhodnocení stavu jednotlivých částí je shodné, neboť zápis uvádí: Tato ves stavení má dobrý, rolí žitný a pšeničný, luk žádných, položená v rovinách od Mostu 1 1/2 míle (od města Louna 2 míle a od města Mostu 1 1/2 míle), dobyt看m a obilím nejlépe stojí.

O sto let později byl k roku 1757 zpracován Tereziánský katastr, kterým zachycen rozsah rustikálního a navíc i dominikálního majetku. U vsi Moravěves rustikál přesněji stanovuje strukturu hospodářů, neboť je členění podle množství držených strychů polí na velké sedláky (přes 60 strychů orné půdy), sedláky (30 - 60 strychů), hospodáře (15 - 30 strychů), chalupníky (5 - 15 strychů) a domkáře (do 1 strychu). Celkem jsou pro Moravěves uváděni 24 zemědělci. Obdělávali 1119,2 strychů polí. K vrchnostenskému dvoru náleželo 341 strychů polí, k tomu louky na 1 vůz sena. Bonita půdy byla stanovena do 3. třídy, což znamenalo, že sklizeň tvořila 5 násobek výsevku. Při tehdejšímu způsobu polního hospodaření to byl vynikající výnos a údaj svědčí o značné kvalitě zemědělské půdy.

V obou částech vsi bylo obhospodařováno také něco málo pastvin, luk a chmelnic. Lesy nebyly vykazovány vůbec. Pro postoloprtskou část vsi je vykazováno, že se poddaní věnovali také dobytkářství. V mostecké části Moravěvsi bylo několik živností, mezi něž patřil jeden řezník, jeden šenkýř jeden obchodník

Kaplička

s obilím a dřevem, ostatní nacházeli obživu také v komerčních možnostech. S menšími změnami zůstal obdobný stav zachován až do roku 1848, kdy došlo ke zrušení roboty a patrimoniálního systému.

Moravěves se příliš nerozrůstala. V roce 1787 uvádí Jaroslav Schaller ve své Topografii Království českého, že ves čítá 31 čísel, z nichž náleželo 10 domů k postoloprtskému panství. V obdobně zpracované topografii od Sommera z roku 1846 je k lokalitě Morawes (Marowes) uvedeno, že ves má 171 obyvatel a 33 domy, z nichž 10 patří k panství Postoloprty. Z jiných staveb zde byla na návsí postavena v barokním slohu kaple se zvoničkou. Dodnes je zachovanou památkou spolu s kamenným křížem umístěným při vjezdu do obce, jež nese vročení 1775.

Nové administrativní uspořádání přineslo od roku 1850 vytvoření politických okresů a obcí se samosprávou. Moravěves se od té doby stala součástí okresu Most. Vliv průmyslového rozvoje a změny společenské struktury provázející proměnu podkrušnohorské části Mostecka našly částečnou odezvu také v obci.

První ucelené a zároveň obsáhlé údaje k Moravěvsi, které odrážejí uplatňující se hospodářské změny, nalezneme ve statistických tabulkách pro okres Most (Statistische Tafeln des Brüxes Bezirkes für die politische Administration) od Friedricha Selnera z roku 1861. Z údajů je zřejmé, že si obec zachovala výrazné zemědělské postavení, které bylo nezbytně nutné pro potravinářské zásobování industrializované části okresu. 41 usedlých majitelů pozemků obhospodařovalo pole, zahrady, chmelnice a pastviny. Nebyly zde louky a lesy, byla i část neproduktivní půdy. Z obilnin se pěstovala pšenice, žito, ječmen a oves, z dalších plodin brambory, cukrová řepa, hrách, čočka, krmná řepa, vikev, chmel a jetel. Výnosy byly také ze sena, slámy a z úrody ovoce. Ovocné stromy byly k dispozici nejen v zahradách, ale i na pastvinách a divoce rostoucí kolem obce. Zde je zřejmé, že vedle klasických plodin se začaly prosazovat nové plodiny, mezi něž patřila zejména cukrová řepa. Odbyt nacházeli její pěstitele zejména v cukrovarech v Mostě a poté v Havraní.

Z dobytka je vykazováno 17 kobil, 11 valachů, 7 hříbat, dále z hovězího dobytka 4 býci, 20 volů, 85 krav, 70 telat, k tomu 233 ovce, 14 koz a 138 sviní. Produkce mléka činila ročně 70 kbelíků, másla 23 centy a sýra 16 centů. Mezi dalšími produkty jsou zmiňovány ovčí vlna, ryby, med a vosk.

V roce 1861 čítala obec 34 domy a celkem 191 obyvatel (91 mužů, 100 žen). Z toho bylo 25 dětí školou povinných do Havraně. Ve struktuře obyvatel je uvedeno 17 čeledínů a 17 služek.

Poprvé je mezi údaji zmiňováno, že se obec rozkládá na rovině a zároveň leží na hnědém uhlí, jehož ložisko nepatrné kvality má mocnost 6 - 7 stop. K obci náležela také jedna cihelna, jejíž roční výroba činila 60 000 ks zednických cihel, 3000 ks dlažebních cihel a 30 000 ks tašek. Tato produkce svědčí o tom, že v prostředí s tradičním zemědělstvím, jemuž bylo přizpůsobeno i stavební rozvržení zemědělských usedlostí s charakteristickými znaky, se během druhé poloviny 19. století prosazuje přestavba obytných a hospodářských objektů. Většina staveb s hrázdnými patry doplňova-

nými pavlačemi je nahrazována celozděnými stavbami. Souběžně s tím se měnil materiál střešní krytiny. Při přestavbě některých obytných částí selských statků se prokazuje snaha o uplatnění architektury městského stylu. Souběžně s architektonickou proměnou obce se pozvolna se zvyšuje počet domů, který zároveň podmiňuje nárůst obyvatelstva. V roce 1911 je vykazováno 42 domů a 257 obyvatel.

Výraznější změny byly od druhé poloviny 19. století zaznamenány ve struktuře obyvatel. Vedle početně převažující tradiční skupiny hospodářských zemědělců se vytvořily nové sociální skupiny obyvatel, k nimž patřili námezdní zemědělští dělníci, řemeslníci a obchodníci. Příkladem jsou údaje z roku 1890, kdy v Moravěvsi byly dva obchody a dvě hospody, dále zde provozovali své živnosti 1 řezník, 1 pekař, 1 kovář, 2 obuvníci, 1 obchodník s dobyt看em a 1 mleč mouky. Roku 1911 jsou vykazováni 1 kovář, 1 obuvník, 1 trafikant, obyvatelům obce byly k dispozici 2 hospody a 1 krám se smíšeným zbožím.

Zejména od druhé poloviny 19. století do konce druhé světové války převažovali v národnostním složení obce německé národnosti. K nim od konce 19. století pozvolna přibývalo české obyvatelstvo, které přicházelo za prací ze zemědělských oblastí českého vnitrozemí. nacházelo uplatnění jako levná pracovní síla v podobě námezdních zemědělských dělníků na jednotlivých statcích. Po seznámení se s podmínkami ve zdejším prostředí mnozí z nich opouštěli práci v zemědělství a našli si zaměstnání v hornictví.

Odtážitost Moravěvsi od přímého kontaktu s podkrušnohorským průmyslovým centrem neprošla během konce 19. a počátku 20. století radikálními stavebními a demografickými změnami jako řada obcí v pánevní oblasti severočeského revíru. Zůstala po následující desetiletí zemědělskou obcí se všemi průvodními znaky, které charakterizovaly jednotlivá údobí vývoje zemědělství v českých zemích.

PhDr. Libuše Pokorná
Oblastní muzeum v Mostě

Park

